

Štefanovičová, Tatiana

**Bratislava - hraničné mesto**

*Archaeologia historica*. 2004, vol. 29, iss. [1], pp. 53-60

ISBN 80-7275-049-6

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140562>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

# Bratislava – hraničné mesto

TATJANA ŠTEFANOVIČOVÁ

Geografická poloha Bratislavy a bezprostredného okolia neďaleko sútoku Moravy a Dunaja, v úžine s pevnými brehmi vytvorenými z jednej strany výbežkami Karpatského oblúka a z druhej strany Litavskými vrchmi, vytvárala od pradávna veľmi výhodné predpoklady pre osídlenie. Tie isté geografické danosti, predovšetkým oba veľké vodné toky, predurčili toto miesto ako hraničné. Možno to sledovať už v niektorých obdobiach praveku, výrazne sa však hraničná poloha prejavuje od počiatkov včasného stredoveku.

Dunaj sa počiatkom 1. storočia po Kr. stal hranicou Rímskej ríše „Limes Romanus“ a Bratislava a Devín sa nachádzali priamo na tejto hranici, v barbariku. Prejavilo sa to pri budovaní predpolia Rímskej ríše severne od hranice. Na Devíne je v súčasnosti doložených šesť rímskych stavieb z obdobia 2.–4. storočia s rôznou funkciou, jedna z nich slúžila ako cella memoriae (Plachá 2003). Z Bratislavy sú známe len náznaky stavebnej činnosti, predovšetkým sekundárne použitým stavebným materiálom – rímske tehly s kolkami légii, ktoré sídlili v bezprostrednej blízkosti južne od Dunaja, opracované kamene, niektoré s reliéfnou výzdobou (Dekan 1990), alebo nápismi (Štefanovičová 1975). Na Bratislavskom hrade sa našli malé fragmenty múrov, v takej polohe, ktorá naznačuje možnosť zaradenia do obdobia rímskeho osídlenia, nachádzajú sa totiž pod objektmi slovanského obdobia (Fiala–Semanko 2000).

V 6. storočí tvorila rieka Morava hranicu medzi slovanským osídlením juhozápadného Slovenska a Longobardami na Moravskom poli, v dnešnom Dolnom Rakúsku. Po príchode Avarov do Karpatskej kotliny mala Bratislava a jej okolie významnú úlohu v 7.–8. storočí, ako miesto, kde sídlili hraničné avarské posádky. Dokladajú to predovšetkým rozsiahle pohrebiská okolo Bratislavy, v Devínskej Novej Vsi (Eisner 1952), Záhorskej Bystrici (Kraszková 1972), Bernolákove (Kraszková 1962), aj menšie priamo v Devíne (Zábojník 1990). Zo samotného mesta Bratislavy pochádzajú len ojedinelé nálezy (Štefanovičová 1993). Hranica Avarskeho kaganátu sa v druhej polovici 8. storočia posunula na západ, čo znepokojovalo Franskú ríšu Karola Veľkého, preto v poslednom desaťročí 8. storočia podnikol bojové výpravy proti Avarom, ktorými ich ríšu prakticky zničil (Bialeková 1980). Počas týchto bojov prenikli na západné Slovensko a teda aj do oblasti Bratislavy výrazné karoliniské vplyvy.

Po zániku avarskeho kaganátu sa vytvorili severne od Dunaja slovanské kniežatstvá, ktoré sa mohli slobodne rozvíjať – kniežatstvo nitrianske na juhozápadnom Slovensku a kniežatstvo moravské. Expanziou moravského kniežatstva v tridsiatych rokoch 9. storočia sa spojili do jedného celku neskôr nazývaného Veľkou Moravou. Bratislava sa ocitla na hranici slovanského kniežatstva a záujmovej sféry Franskej ríše. O rôznych priateľských aj nepriateľských vzťahoch od tohoto obdobia sa dozvedáme aj z písomných prameňov, dokladajú to však aj nálezy materiálnej kultúry. Nie je úlohou tohto príspevku všetky ich uvádzať, spomeniem len tie najdôležitejšie. Nitrianske knieža Pribina pravdepodobne mal dobré kontakty s bavorským prostredím, odkiaľ pochádzala jeho manželka, ktorá prišla aj so svojou družinou. S tým zrejme súvisela misijná činnosť salzburského arcibiskupstva, ako sa dozvedáme zo spisu *Conversio (Magnae Moraviae)* (1969), keď asi roku 828 arcibiskup Adalrák vysvätil pri svojej ceste na východ kostol v Nitre, aj keď Pribina prijal krst až neskôr. Aj keď je to prvá správa o misijnej činnosti bavorského cirkevného centra u nitrian-

ských a moravských Slovanov, je pravdepodobné, že sa začala už v o niečo skoršom období, čo môžeme usudzovať podľa nálezov zvyškov sakrálnej architektúry a pochovávaní okolo nej. Tým sa položili základy christianizácie, na ktorých sa neskôr mohli podieľať aj misie iných oblastí (Štefanovičová 2001). V Bratislave dokladá christianizačnú činnosť nález murovanej sakrálnej stavby na Bratislavskom hrade z doby po polovici 9. storočia (Štefanovičová 1975), na Devíne nález jednodlného kostola s trojlístkovým uzáverom (Plachá 1990). Snahy o vymanenie sa spod vplyvu Franskej ríše viedli moravské knieža Rastislava ku zriadeniu samostatnej cirkevnej organizácie, čo vyústilo v žiadosti o vyslanie učiteľov, ktorí by hovorili v zrozumiteľnom jazyku k byzantskému cisárovi Michalovi III. roku 863. Cisár žiadosti vyhovel a následne sa začalo pôsobenie solúnskych bratov Konštantína a Metoda na Morave. Možno aj to bol jeden z dôvodov, prečo franský panovník obliehal Rastislava roku 864 na Devíne, kde mu musel prisahať vernosť.

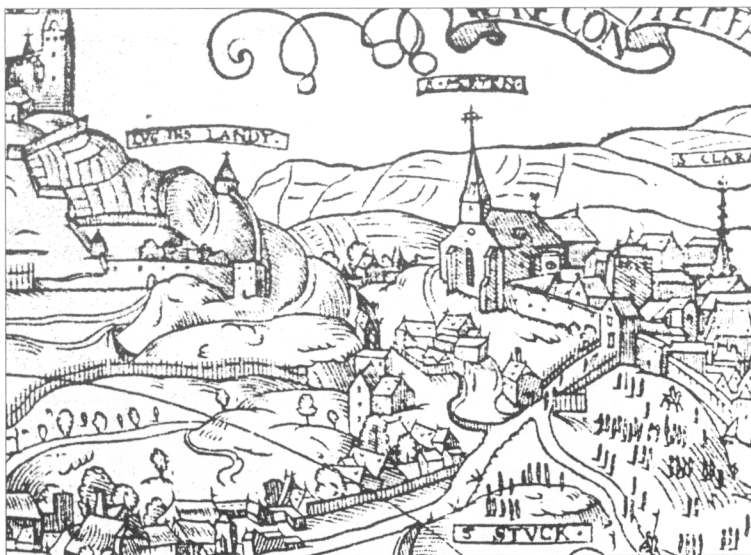
Po Svätoplukových výbojoch v poslednej tretine 9. storočia sa Bratislava načas dostala do vnútrozemia. Po jeho smrti 894 však väčšina dobytých území odpadla a Bratislava ostala aj naďalej významným pohraničným bodom. O jej význame svedčí napr. aj menší kamenný dvojpristorový palác na vrchole hradného kopca, ktorý patrí k výnimočným stavbám v rámci 9. storočia.

Keď prenikli koncom 9. storočia do Karpatskej kotliny maďarské kmene, Bratislava sa nachádzala pri hraničnej oblasti bavorského kniežatstva. Spojené bavorské vojská sa niekde pri nej bránili náporu Maďarov v bitke roku 907 na mieste, ktoré salzburské letopisy označujú ako Pressalausepurch. Maďari v bitke zvíťazili a posunuli svoju hranicu ďalej na západ, keď však boli definitívne roku 955 na rieke Lech spojenými vojskami porazení, stiahli sa nazad do Karpatskej kotliny a Bratislava sa znovu dostala do hraničnej polohy, v ktorej potom nadhlo ostala.

Do popredia vystúpila znovu na prelome 10.–11. storočia, po vzniku Uhorského kráľovstva, keď sa určite stala sídlom komitátu, aj keď písomný doklad o tom je až z roku 1135. Práve vďaka svojej hraničnej polohe sa často spomína v písomných prameňoch v súvislosti s bojovými udalosťami medzi Uhorským kráľovstvom a susedným Bavorskom, resp. Nemeckou ríšou aj Českým kráľovstvom. Podrobne rozobral tieto udalosti V. Sedlák v zborníku „Städte im Donauraum“ (1991), preto ich nebudem uvádzať. Bratislavský hrad sa stal aj útočiskom príslušníkov uhorskej kráľovskej rodiny v bojoch o trón. Z písomných prameňov sa dozvedáme, že najmä počas nástupníckych sporov o uhorský trón v dobe kráľa Šalamúna v rokoch 1073–74, z týchto dôvodov hrad znovu opevňovali (Štefanovičová 1975, 116). Roku 1189 sa stal Bratislavský hrad a jeho okolie zhromaždiskom vojsk pre 3. križovú výpravu vedenú Friedrichom Barbarossom, ktorý dal vtedy premostiť rieku Dunaj. Okrem správnej funkcie ako sídla komitátu, ktorá nadviazala na staršiu veľkomoravskú tradíciu, nadviazala na ňu aj funkcia cirkevná. Na hrade sa pravdepodobne už od začiatku 11. storočia nachádzalo prepošstvo a kostol najsv. Spasiteľa, aj keď je to potvrdené až ku koncu 11. storočia v zákoníkoch uhorského kráľa Kolomana (1095–1115). Tejto problematike sa z historického hľadiska venoval podrobne J. Šedivý (2002), ktorý v súvislosti s jej vývojom upozorňuje na výrazné vplyvy zo západnej oblasti a na pôsobenie západného duchovenstva.

Údaje písomných prameňov potvrdzujú nálezy pamiatok materiálnej kultúry. Na Bratislavskom hrade sú to odkryté zvyšky múrov dvojpristorového väčšieho paláca na západnej strane vrcholu hradného kopca. Palác bol postavený v pravom uhle k menšiemu palácu z 9. storočia a vytváral s ním spolu akési nádvorie. Jeho východná stena bola členená výklenkami pre združené románske okná, medzi stavbami bola situovaná kamenná cisterna izolovaná od okolitého prostredia zliabkom so šedou ílovou výplňou. Palác architektonickou koncepciou naznačuje vplyv západného prostredia s palácmi typu falce. (Štefanovičová–Fiala 1965).

Na tradíciu cirkevnú nadviazala stavba nového kostola začiatkom 11. storočia, ktorý po pravdepodobnej asanácii veľkomoravského kostola nadviazal naň nielen myšlienkove, ale



Obr. 1. Bratislava. Najstaršie zobrazenie dómu s pohľadom na Bratislavu. Detail z drevorezu H. Mayera, 1563.

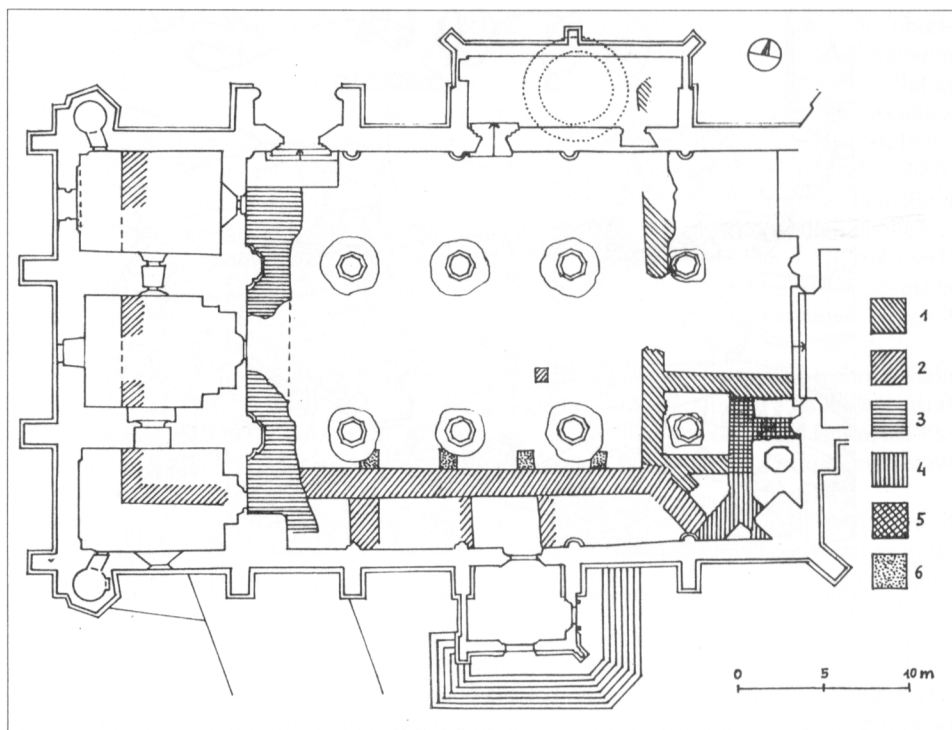
aj fyzicky. Zvyšky predchádzajúceho kostola boli pravdepodobne ešte viditeľné, preto ich pri stavbe začiatkom 11. storočia využili. Na pilieri pôvodného trojlodia postavili pravouhľe sanktuárium nového kostola, múry jeho lode využili tiež zvyšky predchádzajúcich murív.

Okolo kostola sa pochovávalo až do začiatku 13. storočia, vzhľadom na vtedajšie zvyklosti a nedostatok miesta sa hroby ukladali v niekoľkých vrstvách nad sebou. Uloženiu zvyškov starších porušených hrobov slúžil suterén kruhovej pohrebnej kaplnky – karner, ktorý bol v tom čase v tejto časti Podunajska častou architektonickou formou. Sakrálny komplex bol rozšírený o stavbu, ktorá slúžila prepoštvu, zachovala sa nej len časť severne od kostola. Kostol mal v tom čase okrem sídla prepozitúry aj funkciu farského kostola.

Narastaním mesta a jeho obyvateľstva však navštevovanie hradnej výšiny znamenalo pre hradných pánov ohrozenie bezpečnosti, preto sa usilovali premiestniť prepoštvu aj kostol z hradu do formujúceho sa mesta. Malo to byť niekde na miesto dnešného gotického dómu sv. Martina, kde stála v 12. storočí kaplnka sv. Martina postavená rodinou Csukár (Šedivý 2002). V prameňoch sa ďalej uvádza, že na tom mieste sa nachádzali cintoríny. Z prameňov sa ďalej dozvedáme, že pápež Inocent III. dal na žiadosť uhorského kráľa Imricha I. r. 1204 súhlas na premiestnenie prepoštvu z hradu do Podhradia, neskôr r. 1221 žiadal prepošt o súhlas pápeža Honorio aj k premiestneniu kostola. O situovaní prepoštvu aj kostola do priestoru dnešného dómu sv. Martina hovorí aj patrocínium, ktoré bolo začiatkom 13. storočia zasvätené Salvátorovi, neskôr, v priebehu 13. storočia sa rozšírilo na sv. Salvátora a Martina a od 14. storočia ostalo už len zasvätenie sv. Martinovi.

Doklady o výstavbe sakrálnej architektúry z konca 12. a začiatku 13. storočia priniesol výskum na ploche dnešného dómu sv. Martina. Výskum bol len nedávno ukončený a nebol možné ho zatiaľ podrobnejšie spracovať. Rozsah a koncepcia stavby hovorí o vplyve zo západnej oblasti aj keď k nej došlo na území Uhorska.

V počiatočných fázach výskumu, ktorý sa konal v súvislosti s rekonštrukciou dómu sv. Martina, boli práce zamerané na preskúmanie priestoru pod západnou časťou dnešného dómu. Týkali sa priestoru kaplnky P. Márie v severozápadnej časti dómu a pod dnešnou vežou, v strede západnej časti. Zistili sa zaujímavé informácie o pôvodnom teréne, ktorý



Obr. 2. Bratislava. Pôdorys dómu sv. Martina a odkrytých stavieb. 1 – kostol sv. Salvátora, zač. 13. stor., 2 – koniec 13. stor., 3 – múr mestského opevnenia, 4 – neukončené počiatky prestavby zo 14. stor., 5 – stavebná medzifáza v 13. stor., 6 – pristavané vnútorné prípyry.

tam pomerne plytko pod dnešným povrchom tvoril žulový masív, vybiehajúci z hradného kopca. V kaplnke P. Márie bol zistený len 1 meter pod dnešnou dlažbou. V oboch priestoroch sa mierne zvažoval k západu. Vo vzdialenosti 3 m od neskoršieho západného obvodového múru dómu bol podchytený masívnym licovaným múrom, ktorý siahalo do hĺbky 4,5 m, na skalné podložie. Múr pokračuje pod celým západným priečelím až po kaplnku sv. Jozefa v juhozápadnej časti dómu, kde nadväzuje na múr odkrytý archeologickým výskumom počas predchádzajúcich reštaurátorských prác kolektívu akad. soch. J. Rybárika v rokoch 1969–1970. Pravdepodobne ide o západné priečelie staršieho kostola, ktoré teoreticky mohlo byť základom tzv. Westwerku – opevnenej západnej strany kostola.

Výskum trojlodia dómskeho kostola priniesol oveľa komplikovanejšie situácie staršej stavebnej činnosti, s viacerými stavebnými fázami. Presnejšie určenie niektorých bude ešte predmetom ďalšieho teoretického skúmania a vyhodnotenia napr. maltových pojív, prípadne omietok, čo samozrejme nebolo súbežne možné. Dnes však možno povedať, že sa výskumom podarilo odkryť veľkú časť pôdorysu kostola z 13. storočia s prinajmenej dvomi hlavnými fázami. Staršiu, z prelomu 12.–13. storočia tvorí murivo východnej časti kostola sv. Salvátora a čiastočne múru jeho južnej obvodovej lode a murivo južnej strany sanktuária. K nemu bola, pravdepodobne ešte v prvej fáze, pristavaná sakristia. Niekedy v poslednej tretine 13. storočia bol kostol poškodený, ako naznačuje trhlina vo východnom múre južnej lode. Vtedy prestavali celý južný obvodový múr kostola s využitím starších zachovaných častí. Na vonkajšej strane obvodového múru sa na niekoľkých miestach zachovala pôvodná profilácia kamenného sokla, aj na jeho juhovýchodnej časti, podpretej šikmým kamenným oporným pilierom, ktorý držal jeho nárožie na prudko sa zvažujúcom pôvodnom skalnom teréne. Spomenutá profilácia sokla sa zachovala aj na dvoch portáloch južné-

ho múra, stredovom a západnom. Táto druhá fáza stavby kostola predstavuje už ranogotickú architektúru s pomerne masívnymi opornými piliermi.

Obvodový múr severnej lode predpokladáme len hypoteticky, pretože východný uzáver severnej lode bolo totiž možné sledovať až pod dnešný obvodový severný múr dómu. Pri výskume v rokoch 1969–1970 sa zo severnej strany severného obvodového múru dómu odkrylo murivo kruhového karnera, ktorý bol v južnej časti prekrytý obvodovým múrom dómu. Karner bol už v minulosti známy, jeho situáciu vzhľadom k dómu informatívne zverejnil V. Mencl (1968). Z jeho východnej strany vo vzdialenosti len asi 20 cm bol počas uvedeného výskumu odkrytý dovtedy neznámy oporný pilier, postavený z opracovaných kamenných kvádrov na ukončení šikmo skosených, ktorý mohol byť pilierom obvodového múru staršieho kostola. Naznačuje to odkryté murivo uzáveru severnej lode staršieho kostola. Stavba staršieho kostola, ťažko jednoznačne povedať, či už prvej, alebo až druhej fázy, bola trojloďná. Naznačuje to pilier, odkrytý počas výskumu na rozhraní jej predpokladanej strednej a južnej lode, ktorého vzdialenosť od východného a južného obvodového múru predstavuje modul trojloďia. Ak berieme do úvahy 2. fázu výstavby, priestor kostola bol len o niečo málo menší ako dnešný dóm, dosahoval šírku 22 m a dĺžku bez sanktuária asi 30 m.

Okrem profilu kamenného sokla sa zo starších stavieb nezachovali architektonické články na pôvodnom mieste. Veľmi veľa sa ich však našlo v druhej polohe, často použité ako stavebný materiál do neskorších prestavieb. Napríklad základy oboch východných pilierov dnešného dómu sú postavené skoro výlučne zo sekundárne použitých kamenných článkov. Medzi najvzácnejšie druhotne nájdené nálezy patrí päťka kamenného stĺpika so štvorcovou podložkou pod okrúhlym stĺpom, so štyrmi kamennými drápkami v rohoch podložky, ktorú možno časovo zaradiť do konca 12. začiatku 13. storočia. Podobne vzácnym nálezom je kamenný náhrobok s krížom, tiež v druhej polohe. Ten patrí k dokladom, ktoré potvrdzujú správy písomných prameňov, že sa na mieste, kde postavili kostol, predtým pochovávalo. Dokladajú to aj hroby odkryté výskumom, ktoré predstavujú typické prikostolné radové pohrebisko s hrobmi v niekoľkých vrstvách nad sebou. Ich presnejšie časové zaradenie nie je možné, pretože neobsahovali nijaké nálezy, s výnimkou dvoch bronzových okrúhlych praciek z opasku, ktoré však nie sú chronologickou oporou. Nedostatok nálezov v hrobch súvisel zrejme s vtedajším prísnyim dodržiavaním cirkevných predpisov, ktoré zakazovali ukladať predmety do hrobov. Pochovávanie bolo prerušené výstavbou dómu sv. Martina koncom 14. storočia, pretože výskum odkryl v priestore starších sakrálnych stavieb hroby z konca 13. storočia, datované mincami. Výskum doložil pochovávanie v priestore neskoršieho dómu až v 17. a na začiatku 18. storočia, keď tam boli postavené viaceré tehlové kryty, ktoré boli zasypané a neprístupné.

K významným dokladom stavebnej činnosti v priestore dnešného dómu patrí aj zistenie výstavby kamenného múru mestského opevnenia zo 14. storočia, ktoré prechádzalo v smere S–J pozdĺž trojloďia z vnútornej strany a v južnej časti jeho južný obvodový múr prekryvalo. V určitej fáze po zániku včasogotického kostola ostala pravdepodobne funkčná len jeho východná časť, západná bola prekrytá múrom mestského opevnenia. Po roku 1291, keď získalo mestské výsady listinou Ondreja III., sa dobudovala aj západná časť opevnenia. Predpoklad, že dóm sv. Martina svojou vežou tvoril súčasť mestských hradieb možno z tohto pohľadu chápať len tak, že úsek opevnenia pod dnešnou západnou časťou lode bol zbúraný a potom bola postavená veža dómu, začlenená do prebudovaného mestského opevnenia.

Uvedená stavebná činnosť, ktorá predchádzala stavbe dnešného dómu sv. Martina, bola čiastočne tiež motivovaná hraničnou polohou mesta Bratislavy.

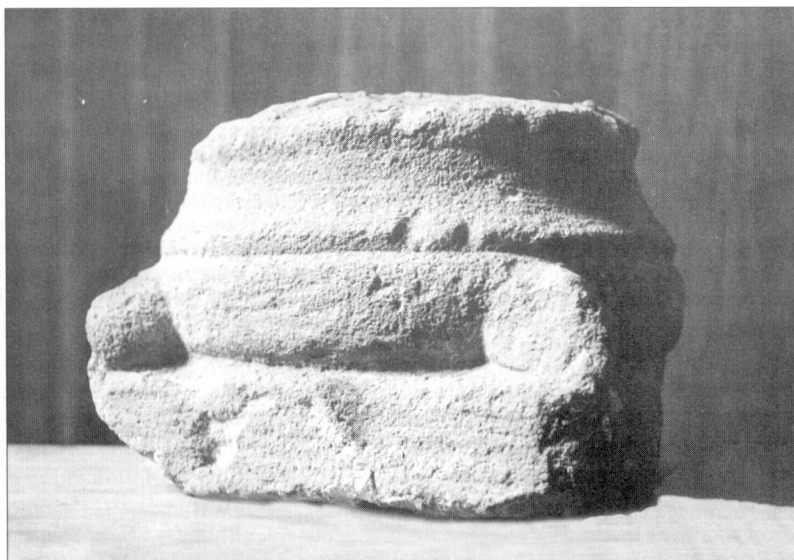
Aj keď k oddeleniu svetskej a cirkevnej vrchnosti dochádza v priebehu 12.–13. storočia aj na iných miestach, v Bratislave to bolo výrazne motivované bezpečnostnými dôvodmi. Koncom 13. storočia sa Bratislavy výrazne dotkli udalosti súvisiace s česko-uhorskými vojnami, ktoré viedol Přemysl Otakar II. (1253–1278), ktorý v rámci nich obsadil aj Bratislavu a 2. júna 1271 tam uzavrel aj mier. V druhej vojne 1273 spustošili jeho vojská juhozápadné Slovensko až po Nitru. Dobyli Bratislavský hrad, vyplienili Podhradie s kostolom sv.



**Obr. 3.** Bratislava, dóm sv. Martina. Hroby z 12.–13. stor. pred južnou loďou kostola z konca 13. stor.



**Obr. 4.** Bratislava, dóm sv. Martina. Južný múr kostola z 13. stor., západný portál (vstup).



Obr. 5. Bratislava, dóm sv. Martina. Pätká románskeho stĺpiku.

Salvátora a „z kostolnej komory odniesli všetky výsadné listiny a iné majetky“. V rámci nápravy tejto situácie daroval uhorský kráľ Ladislav IV. časť územia dnešnej Petržalky–Flencyndorph (dnes časť Bratislavy) a Zeleneč pri Trnave bratislavskému kostolu sv. Salvátora, a to pre veľké škody, ktoré utrpel v časoch vojny s českým kráľom. Hraničná poloha Bratislavy bola vhodným územím pre prenikanie západných, najmä nemeckých vplyvov, ktoré možno dobre pozorovať aj v materiálnej kultúre, hoci popri nich sa neskôr prejavujú aj vplyvy talianske. To však už presahuje rámec príspevku a zaslúžilo by si zvláštnu pozornosť.

#### Literatúra

- BIALEKOVÁ, D.: Odras franských vplyvov v kultúre Slovanov. In: Zborník referátov IV. Medzinárodného kongresu slovanskej archeológie v Sofii 1980, Nitra 1980, 28–35.
- DEKAN, J.: Tajomstvo reliéfu. N.S. č. 4 25, januára 1990.
- FIALA, A.–SEMANKO, A.: Bratislavský hrad. NKP. Čestné nádvorie. Nálezová správa. Bratislava 1992.
- EISNER, J.: Devínska Nová Ves, Bratislava 1952.
- KRASKOVSKÁ, L.: Pohrebisko v Bernolákove, Slov. archeol. 10, 1962, 425–460.
- KRASKOVSKÁ, L.: Slovansko-avarské pohrebisko pri Záhorskej Bystrici, Bratislava 1972.
- Magnae Moraviae Fontes Historici, ed. Havlík, L., Brno 1969, 292 n.
- MENCL, V.: Dóm sv. Martina v Bratislave, Vlastivedný časopis 1968.
- PLACHÁ, V.–HLAVICOVÁ, J.–KELLER, I.: Slovanský Devín, Bratislava 1990.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Bratislavský hrad v 9.–12. storočí, Bratislava, Obzor 1975.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Dejiny Bratislavy, Slovenská Bratislava, Elán 1993, 275–325.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Architektúra Veľkej Moravy v európskom kontexte. In: Veľká Morava medzi Východom a Západem, Brno 2001, 397–406.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T.–FIALA, A.: Stavebný vývoj Bratislavského hradu od 11. do 13. storočia. In: Zborník FFUK XVI, 1965, 77–110.
- ZÁBOJNÍK, J.: Zur Frage der Kontakte der nördlichen Peripherie des awarischen Kaganats mit den westlichen Gebieten. In: Jahrbuch des Wosinsky Mór-museums XV., 1990, 103–111.



## Zusammenfassung

### Bratislava – eine Grenzstadt

Die günstige geographische Lage der Stadt Bratislava im Raum des Karpaten-Alpen Tores, wo die uralte Wege, die Donauländische und Bernsteinstraße sich kreuzen, bot schon seit der Urzeit gute Bedingungen für die Besiedlung. Die Flüsse bildeten auch die natürliche Grenzen, z. B. die Donau bildete schon von Anfang des 1. Jhs. die Grenze zwischen den Römern und Barbaren, später für einige Zeit zwischen den Slawen und Awaren. Nach der Verbreitung des Frankenreiches nach Osten und nach der Bildung des frühmittelalterlichen Ungarischen Königsreichs ist Bratislava weiter als wichtige Grenzstadt geblieben. Die Bedeutung von Bratislava in den Entwicklungsanfängen des Ungarischen Staates ersieht man außer den gewonnenen Bodenfindungen auch aus schriftlichen Quellen. Schon im 11. Jh. tritt es als bedeutende befestigte Komitatsburg auf. Außer dem weltlichen Zentrum bestanden dort auch Tradition als kirchlicher Mittelpunkt fort. Die St. Salvatorskirche und bei ihr gegründete Probstei hatte im Jahr 1100 das Recht zur Abhaltung der „Gottesgerichte“. Später, Anfang des 13. Jhs., kam es infolge von Zwistigkeiten zwischen Burg und entstehender Stadt zur Verlegung von Probstei und Kirche hinunter in die Stadt. Aufgrund der schriftlichen Quellen hat sich vorausgesetzt, daß die neue Salvatorskirche im Raume des heutigen St. Martinskirche erbaut wurde. Die Ausgrabungen in der St. Martinskirche haben diese Vermutung bestätigt. Es wurden zwei Bauphasen aus dem 13. Jh. entdeckt, die ältere aus dem Anfang, die jüngere aus dem letzten Drittel des 13. Jhs. Die Kirche wurde als dreischiffige gebaut, ihre Breite erreicht 22 m, die Länge, ohne Sanktuarium, 30 m. Aus der romanischen Bauphase sind nur einige architektonische Fragmente in der sekundären Lage erhalten, z. B. der Sockel eines Säulchens, ein Grabstein mit dem Kreuz. Die frühgotische Phase hatte entlang der Mauer einen profilierten Sockel. In der Kirche wurden auch die Gräber des Reihenfriedhofes aus dem 12.–13. Jh. entdeckt.

#### Abbildungen:

1. Bratislava. Die älteste Abbildung des Doms und der Stadt. Holzschnitt von H. Mayer 1563.
2. Bratislava. Grundriß des St. Martinskirche. Legende: 1 – St. Salvatorskirche, Anfang des 13. Jhs., 2 – Ende des 13. Jhs., 3 – Mauer der Stadtbefestigung, 4 – unbeeendeter Umbau aus dem 14. Jh., 5 – eine Zwischenphase im 13. Jh., 6 – die zugebauten inneren Stützpfeiler.
3. Bratislava, St. Martinskirche. Gräber aus dem 12.–13. Jh.
4. Bratislava, St. Martinskirche. Südmauer des 13. Jhs., westliches Portal.
5. Bratislava, St. Martinskirche. Sockel des romanischen Säulchens.